

Якщо ви справді надумали читати цю історію, то насамперед вам, мабуть, захочеться довідатись, де я з'явився на світ божий, як минало моє безголове дитинство, що робили мої батько й мати, поки мене ще і в проєкті не було, — словом, усю оту муру в душі Девіда Копперфілда. Та як хочете знати правду, я не маю охоти закопуватись у той мотлох. По-перше, усе це мені остогидло, як гірка редька, а по-друге, і батька, й матір моїх по двічі вхопив би грець кожного, якби я почав розп'якувати про їхні домашні справи. Вони в мене щодо цього вразливі — не приведи господи, надто старий. Загалом вони добрі, що й казати, тільки ж уразливі — страх. Та я й не збираюсь описувати тут усю свою триклятущу біографію. Я тільки розповім оту ідіотську історію, що сталася зі мною на Різдво — ще до того, як я ледь не врізав дуба і мене притарабанили сюди, щоб я трохи оклигав. Про все це я вже розповідав Д. Б. — він мій *брат*, ну й тощо. Тепер Д. Б. у Голлівуді. Це не дуже далеко від нашої занюханої лікарні, і брат майже щосуботи навідується сюди. Він заміряється сам відвезти мене додому, щойно мене випишуть, — може, навіть наступного місяця. Недавно Д. Б. купив собі «ягуара». Одну з отих невеличких англійських автомашин, що дають миль двісті на годину. Вготив у неї, кляту, майже всі чотири тисячі. Тепер грошей у нього як половини. Не те що колись. Поки Д. Б. сидів удома, то був письменник як письменник. Це він видав оту екстракласну збірку оповідань «Загадкова золота рибка». Ото книжка! Може, чули? Найліпше оповідання так і називалося: «Загадкова золота рибка». Там про одного хлопчика, який не давав нікому подивитися на свою золоту рибку — він купив її на власні гроші. Умерти можна,

таке оповідання. А тепер він у Голлівуді, Д. Б. тобто. Продає себе, як повія. Коли я щось і ненавиджу, то це кіно. Просто не хочу про нього нічого знати.

Найліпше почати з того дня, коли я чухнув із Пенсі. Пенсі — це закрита школа-інтернат для хлопців у Егерстауні, штат Пенсільванія. Ви, мабуть, про неї чули. А може, і бачили рекламні оголошення. Їх тують у сотнях ілюстрованих журналів, і скрізь — такий собі хвацький жевжик, скаче на коні через бар'єр. Так, ніби в Пенсі тільки те й роблять, що грають у поло. А я там за весь час і близько коня не бачив. Під тією картинкою з жевжиком на коні підпис: «Від 1888 року ми ліпимо з хлопців сміливих, відважних юнаків». От уже брехня! Хай мені грець, у Пенсі «ліплять» анітрохи *не більше*, ніж у всякій іншій школі. До того ж я не бачив там нікого «сміливого», «відважного», чи як там вони ще висловлюються. Ну, може, одного-двох справжніх хлопців, якщо взагалі така кількість нашкребеться. Та й то вони, певно, такими до школи й прийшли.

Словом, це було в суботу, коли наші грали із Сексон-холлом у футбол. Для всієї школи не було нічого важливішого, ніж та гра. Ще б пак — останній матч року, і якби наша стара Пенсі продула, то найменше, чого від нас усі сподівалися, — це самогубство чи щось на кшталт. Пригадую, годині о третій пополудні мене вже понесло аж на вершину Томсенової гірки, і я став біля самісінької отої ідіотської гармати, що бовваніє там іще від Війни за незалежність. А звідти все футбольне поле — мов на долоні, і я добре бачив, як обидві команди мотлошили одна одну від воріт до воріт. Трибуни згори було видно погано, зате від тисячоголосого жахливого ревища наших уболівальників аж у вухах лящало, — крім мене, там зібралася, вважайте, уся школа. А за команду Сексон-холлу тільки зрідка

десь пролунає голос чи два — гості ніколи не брали з собою багато уболівальників.

На футбол у нас дівчата не ходили. Приводити їх із собою мали право тільки випускники. Словом, не школа, а дурдом, хоч з якого боку подивись. А я люблю бувати там, де бодай вряди-годи з'являються дівчата, хай навіть вони просто собі стовбичать, чухаються та шморгають носами чи хихотять.

Сельма Термер, донька нашого директора, бігала на стадіон, каналія, частенько. Тільки ж вона не з тих, у кого можна вклепатися по самі вуха. Хоч загалом дівчина доволі нічогенька. Якось ми їхали автобусом з Егерстауна, я сів біля неї, і ми завели балачки про се, про те. Сельма мені сподобалася. Правда, ніс у неї великуватий, і нігті обкусані до крові, та ще й була тоді в отому дурнувато му ліфчику на поролоні, усе так і стирчало в різні боки. Проте мені чомусь стало її шкода. У ній подобалося те, що вона не почала розводитись, яка велика цяця її татусь тощо. Мабуть, сама знає, що він просто пустомолот.

А не попхався я з усіма на футбольне поле й виперся на Томсенову гірку от чому: я тільки-тільки приїхав із фехтувальною командою з Нью-Йорка. Я, бачте, капітан тої розтриклятої команди. Велике цабе! Ми поїхали вранці до Нью-Йорка на змагання з командою школи Макберні. Утім змагання так і не відбулися — я забув у тому чортовому метро наші рапіри й інше причандалля. Та винен не тільки я. Мені ж доводилося раз у раз схоплюватися на ноги й дивитися на схему, щоб не прогавити нашої станції. Отож повернулися ми до Пенсі не ввечері, а ще о пів на третю. Усю дорогу додому хлопці мене в поїзді просто ігнорували. Сміх, та й годі.

А ще я не пішов на стадіон через те, що збирався попрощатися зі старим Спенсером, нашим учителем

історії. Він саме схопив грип, і я подумав, що до різдвяних канікул уже його не побачу. Спенсер прислав мені писульку й просив перед від'їздом зайти до нього. Він знав, що в Пенсі я вже не вернуся.

О, забув сказати: мене ж виперли зі школи. Після різдвяних канікул моя наука кінчалась — я провалився з чотирьох предметів і взагалі не «виявив старанності» тощо. Сто разів мене попереджали, умовляли взятися за розум — особливо серед чверті, коли мої старі приїздили на розмову з каналією Термером, — але я не послухавсь. І вилетів зі школи. У Пенсі хлопці вилітають частенько. Тому в них там і така висока академічна успішність. Що правда, то правда.

Словом, стояв грудень і було холодно, як у відьми за пазухою, а надто на вершечку отої триклятущої гіркій. Я вибрався в самій курточці, і ні рукавиць тобі, ніякого біса. За тиждень перед тим хтось поцупив у мене просто з кімнати пальто з верблюжої вовни разом із рукавицями на хутрі — вони були в кишені. У Пенсі злодюг аж кишить. У більшості хлопців батьки живуть на широку ногу, а злодюг у школі аж кишить. Що дорожча школа, то більше в ній злодюг. Правду кажу. Словом, стовбичив я біля тої ідіотської гармати, поглядав згори на футбольне поле й ледь не відморозив собі дупу. Втім за грою я майже не стежив. Я виснув там тільки задля того, щоб перейнятися, як кажуть, прощальним настроєм. Узагалі, я вже не вперше кидав школу, але ніколи не відчував, що їду назавжди. Я таких сентиментів не люблю. Мені байдуже — сумно від'їздити чи прикро, та коли я їду, то маю принаймні *відчувати*, що таки їду, а то на душі буде ще гидотніше.

На щастя, несподівано мені спав на думку один випадок, і я усвідомив, що збираюся звідси назавжди. Я пригадав раптом той день (був, здається, жовтень),

коли ми втрюх — я, Роберт Тічнер і Пол Кембл — просто перед вікнами школи ганяли м'яча. Ото були хлопці! Особливо Тічнер. Надходив вечір, уже добре-таки посутеніло, а ми все грали у футбол. Дедалі темнішало, уже й м'яча майже не видно було, але кидати гру нам не хотілося. Та, зрештою, таки довелося. Наш біолог, містер Зембізі, вистромив із вікна голову й наказав, щоб ми вшивалися до гуртожитку й готувалися до вечері. А коли згадаю про таку бридоту, мені відразу хочеться втекти світ за очі — принаймні досі так було майже завжди. І щойно я перейнявся цим прощальним настроєм, то крутнувся і подався вниз іншим боком гірки до старого Спенсера. Він мешкав не при школі, а на вулиці Ентоні Вейна.

Я біг аж до головного виходу, а там спинився і перевів дух. Як хочете знати правду, я дуже швидко захекуюсь. По-перше, багато смалю, тобто колись багато смалив. Тут мені заборонили в рот брати сигарети. А по-друге, торік я підріс на шість із половиною дюймів*. Це теж була одна з причин того, що я, по суті, підхопив сухоти й заgrimів до цієї розтриклятущої лікарні на всі ці обстеження й іншу муру. А загалом хлопець я дужий.

Словом, відхекавшись, я щодуху подався через Двісті четверте шосе. Слизота під ногами була жахлива, і я, лихо його мамі, трохи не простягнувся на асфальті. Навіть не знаю, чого я так гнався, — мабуть, просто так, аби пробігти. На іншому боці вулиці в мене враз виникло таке відчуття, неначе я зникаю, розчиняюся в повітрі. Був один із тих паскудних днів, коли холод собачий, сонце й не блисне тощо, а тількино перетнеш вулицю, щоразу здається, мовби тебе не стає.

---

* Понад 16,5 см.

Слухайте, коли я нарешті добіг до дверей старого Спенсера, то натиснув на дзвінок мов скажений. Трохи не закоцюб. Вуха щемлять, а пальцями вже й не поворухну. «Та швидше, швидше ж! — ледь не гукав я вголос. — *Відчиніть* же хтось!»

Нарешті з'явилася стара місіс Спенсер. Служниці чи когось такого вони не держали й завжди відчиняли двері самі. Грошей у них було не густо.

— Голден! — сказала місіс Спенсер. — Добре, що прийшов! Заходь, серденько, либонь, змерз на кістку?

Місіс Спенсер, видно, і справді мені раділа. Вона любила мене. Принаймні так мені здавалося.

Слухайте, я не переступив, а перелетів через поріг!

— Як ваше здоров'я, місіс Спенсер? — питаю. — Як здоров'я містера Спенсера?

— Роздягайся, серденько, давай твою курточку, — каже стара. Вона не почула, як я спитав про містера Спенсера. Місіс Спенсер трохи недочувала.

Вона почепила мою курточку до шафи в передпокої, а я тим часом прилизав долонею чуб назад. Узагалі я підстригаюся коротко, і зачісуватися мені майже не доводиться.

— То як ваше здоров'я, місіс Спенсер? — знов питаю я, тільки вже голосніше, щоб вона почула.

— Нівроку, Голдене, нівроку. — Місіс Спенсер причинила шафу. — А як твої справи?

З її тону я відразу здогадався: старий Спенсер їй розповів, що мене витурили зі школи.

— Прекрасно, — кажу. — А як почувається містер Спенсер? Грип його вже попустив?

— Попустив! Ти знаєш, Голдене, він поводитьсь достоту як отой... уже й не знаю хто! Він у себе, серденько. Заходь до нього.

2

Спенсери мали кожне свою кімнату. Обом було років по сімдесят чи й більше. І все в житті їх тішило, хоча, звісно, і доволі по-чудернацькому. Ви скажете, що негарно так говорити про старих людей, я знаю, але я не маю на думці нічого негарного. Я тільки хочу сказати, що багато міркував про старого Спенсера, а коли про нього *добряче* поміркуєш, то починаєш просто дивом дивуватися: на якого біса він живе? Розумієте, ходить у три погібелі зігнувшись, вигляд узагалі жалюгідний, а коли в класі впустить біля дошки крейду, то комусь із першого ряду щоразу доводиться підхоплюватись і подавати йому ту крейду. Як на мене, це жахливо. Та коли про нього особливо не замислюєшся, а подумаєш просто так, то виходить, що старому не дуже й погано ведеться. Якось у неділю, наприклад, він запросив мене та ще кількох хлопців до себе на гарячий шоколад і показав нам стару, вистріпану індіанську ковдру — вони з місіс Спенсер купили її в Єллоустоунському парку в одного індіанця племені навахо. Та ковдра, видно, неабияк тішила старого Спенсера. От що я маю на увазі. Отож можна бути таким, що аж порохня сиплеться, як-от цей каналія Спенсер, а доп'яв собі драну ковдру — і млієш від утіхи!

Двері до його кімнати стояли прочинені, але я все ж таки постукав — просто з увічливості, для годиться. Мені навіть було добре видно старого. Він сидів у великому шкіряному кріслі, увесь закутаний у ковдру — ту саму, що про неї я оце розповідав. Коли я постукав, Спенсер підвів очі.

— Хто там? — крикнув він. — Колфілд? Заходь, хлопчику.

Спенсер завжди кричав, тільки в класі розмовляв тихенько. Часом це аж на нерви діяло.